

Jósvainé Dankó Katalin

A sárospataki vár műemléki helyreállításának eredményei

Az UNESCO Világörökség Bizottságának 2002. június 23-29. között Budapesten tartott ülése kiemelkedő esemény volt, hiszen számunkra fontos döntés született: Világörökségi Listára került a „Tokaji borvidék kultúrtáj”, amelynek, mint puffer zóna, része az *Ungvár pince Sátoraljaújhelyben, s a sárospataki Rákóczi-pince s ehhez tartozó Rákóczi-vár* (sic!). A magyarországi világörökségi listára nyolcadikként felkerülni nagy megtiszteltetés. Az immár egyetemes értékkel bíró terület megőrzéséről történő gondoskodás pedig komoly feladatot jelent.

A felterjesztés alapos szakmai előkészítő munkával indult, amelyben nem kevéssé volt mérlegelés tárgya, hogy eddig mit tettünk és miként sáfárkodunk épített kulturális örökségünkkel. Helyszíni programon vettek részt a döntés előkészítői még tavaly nyáron és ősszel, ahol közvetlenül megismerhették, megtapaszt-

alhatták a táj természeti és épített értékeit. Személyesen szereztek benyomást – többek között – a pataki vár szépségéről, művészeti értékeiről, a kulturális turizmusban betöltött jelentőségéről. A

Fritz János: Rákóczi-érem, bronz

kedvező döntésben bizonyára az is szerepet játszott, hogy láthatták a jelenleg befejezett helyreállítás eredményét, illetve a most folyó műemléki rekonstrukciót. A vár műemléki helyreállításának ebben a szakaszában már eredményeket is tudunk felmutatni: konyha-bástyát, a palotaszárny emeleti teremsorát, vagy éppen az új állandó kiállításokat, a kőtárákat. Értékeinket ebben az évben nemzetközi fórumon is megismertethettük, mert a Magyar Nemzeti Múzeumban a „Modern múzeumok műemléképületekben” témában rendezett időszaki kiállításon a kiemelt magyarországi helyszínek sorában Patak vára is szerepel.

A múlt rétegeit megőrző épületegyüttes állapota országos figyelem központjába került az utóbbi évtizedben, egyrészt annak köszönhetően, hogy a műemléki helyreállítása nem állt meg a Vörös-torony munkálatait, restaurálását követően, hanem tovább haladt, sőt új eredményeket is tud felmutatni. Másrészt azért, mert 2001-től a központi költségvetésben szerepel a vár rekonstrukciójára fordítható összeg. Nem elhanyagolható a kezdet sem, amely a sárospataki vár műemlékegyüttesének rekonstrukciós programjaként vált ismertté 1997-ben. Akkori elképzelésünk az volt, hogy a belső vár, palotaszárny felújítását befejezzük, olyan fontos feladatokkal, mint a Sub Rosa freskó és a Lorántffy-loggia restaurálása, továbbá a külső vár – múzeumi kezelésben lévő, tehát nem az egészre kiterjedő –, romjainak konzerválása, s a kastélykert, illetve vár zöldfelületi rekonstrukciója. Mindezzel megteremtjük a Rákóczi kultusz helyen a jubileumi ünnepség feltételeit. Célunk, a kiállító terek felújításának befejezése után, a „Szabadság Szentje”

című új állandó, történeti kiállítás létrehozása volt. A rekonstrukció ideje alatt részleges korlátozottsággal, de nyitva tartottunk, fogadtuk az érdeklődőket, konferenciákat szerveztünk, időszaki kiállításokat rendeztünk, s igyekeztünk, hogy a látogatást a legkisebb mértékben zavarja a felújítás.

A felújítási munka színvonalát évtizedek óta a sárospataki ÉPSZER Építő- és Szerelőipari Rt. biztosítja, amely eleinte alvállalkozóként, az utóbbi években a közbeszerzési pályázatokat elnyerő kivitelezőként végzi a helyreállítást. Nem elhanyagolható szempont ez, hiszen főként pataki munkaerőt alkalmaznak, így amellett, hogy Patakon teremtenek értéket, megélhetési feltételeket biztosítanak több családnak. Nagyon sokrétű az elvárás, amelynek meg kell felelniük, illetve hagyományos, sokszor feledésbe ment építőipari technológiát kell alkalmazniuk. Lássunk néhány konkrét példát!

A konyhabástya feltárása, rekonstrukciója: a bontási munka neve itt feltárás, falkutatás. Nem egyszerűen köbméterben mérhető kitermelés, amelynek tempója más szempontok által meghatározott. Nem volt egyszerű a „betanítás”, hogy az épületben minden részlet megfigyelését el kell végeznünk, rögzíteni kell, s csak azután állítunk helyre. A boltozat megerősítése sem volt egyszerű. A vízszintes és függőleges falazás után nem csupán a boltozat rakása, hanem a vakolása, a fal egyenetlenségeinek megőrzése is fontos. Azt elhítni, hogy nem csupán a sima felület a szép, hanem az öreg épület éppen az egyenetlenségeiben megkapó. Kőfal fugázása, egyáltalán a falazásra való odafigyelés, kövek illesztése formában és színben. A kőművesek az építő-

iparban előre gyártott formákkal dolgoznak, s itt más az elvárás. A fugázás nem jelent vakolást. Sok nekifutást igénylő munka, emberi tényezőtől függ az eredmény, az esztétikai megjelenés. Az egyszerűtől, amely a habarcs összetételével kezdődik, vagy a meszeléssel a velencei stukkó fal felületéig igen széles a skála, amely a kastélyban fellelhető. Jól példázza ezt a már említett konyhabástya, a bástya alsó szintje és a konyha tere a kürtő jelzésével, továbbá a fölötte lévő szinten a délnyugati sarokerkélyes tér, amely a helyreállítás során lakosztály lett. A helyreállítás során letisztult a kastély szárnyainak funkciója, így a déli palotaszárny emeleti terei, a 19. századi folyosóról megközelíthető vendégszobák lettek. A helyreállítás két teremben tárt fel mennyezeti közép-freskó díszítés maradványokat, amelyek gazdagítják e tereket. Míg a keleti szárny emeleti terei kiállítási térként működnek, s a loggia révén közvetlen átjárást biztosítanak a Sub Rosa terembe, az északi és a nyugati emeleti teremsor is kiállító tér, azzal a lehetőséggel, hogy az időszaki kiállítási terek a nagy lépcsőházból is megközelíthetők. A lépcsőház állandó kiállítása, a vár építéstörténetét reprezentáló építészeti faragványok, jellegüknél, "súlyuknál" fogva biztosítják az északnyugati rész „piaci” hasznosítását is, vagyis lehetőség van e termeket bérbe adni a konyhával együtt, ami nem mellékes az intézmény saját bevételei szempontjából. Ilyen alkalmakkor sokan megfordulnak a várban, akik egy-egy jól sikerült rendezvény után múzeumlátogatóként térnek vissza, hogy történeti örökségünk örömteli megismerésében részesüljenek.

Korszerűsítettük a fűtést, immár gázüzemeltetéssel, környezetkímélő rendszerrel történik, a szárnyak funkcióinak igényei alapján. Természetesen temperálunk a kiállító termekben, gyűjtemény raktárakban, s másként fűtünk a vendégszárnyban és a múzeumi irodákban. A jó közérzet miatt természetes igény ez mind a vendégek, mind a munkatársak, mind a múzeumlátogatók részéről. Nagy vívmányunk a központi fűtés. Télen annyira lehűlnek a vastag kőfalak, hogy a nagy légtérű szobák korábban kifűthetetlenek voltak: egy-egy keményebb télen jégvirágok nyíltak az ablaküvegen. (Meg is kérdezte a budapesti tervező: ezt ti karcoltátok az üvegre?) Mára mindez szép emlék, s a harmadik évezreddel valóban új korszak kezdődött a kastély életében. A Múzeum ugyanakkor, az ötven év alatt összegyűjtött anyagával, kezdi kinőni a kastélyt. Szakmánkban általános jelenség a raktárhány, s ez alól mi sem vagyunk kivételek. Nem mindegy azonban, hogy merre terjeszkedünk. A műemlék-épület kötöttségei nem engednek szabad teret. Két irányban történhet „láthatatlannul”: felfelé, a padlástérbe, illetve lefelé a pincébe. Ennek kitalálása a használó, megvalósítása nagyrészt a tervező sokoldalúságán, ötletességén és a kivitelező készségén múlik. Örülünk, hogy már megvalósult a padlástérben a kazánház, illetve 200 m² területen a raktár korszerű hasznos tere, amely az épület megjelenését nem változtatta meg, ugyanakkor kiállító térrel gazdagodhatott a múzeummunk. Reményeink szerint így valósulhat meg a pincésinten, a belső várban, a sokak által hiányolt vizesblokk. Részben enyhíti a gondjainkat a terület-

Zempléni Múzsza

bővülés, az 1999-ben kezeltünkbe került volt trinitárius kolostorral, a sokak által Borostyán Szállóként ismert épülettel. Ennek felújítását ugyancsak az ÉPSZER Rt. végzi, s reméljük az eredményt rövidesen értékeli a közönség. Patak a Múzsák Templomával gazdagodik, amelyben helyet biztosítunk koncerteknek, kortárs kiállításnak, konferenciáknak, de itt lesz a Farkas Ferenc Emlékszoba is. A terület új lehetőséget kínál tevékenységünk kiteljesedéséhez is, megerősítve azt a szerepet, amelyet a múzeum évtizedek óta felvállal a régió kulturális életében, közművelődésében, együttműködve a város intézményeivel.

Az új épület és a várkastély a múltban is összetartozott. A kiskastély a 17 században a prefektus szállása volt, 1651-ben lakodalmos házként szerepel a forrásokban. A 18. század első felében épült át a fogolykiváltó rend kolostorának és templomának. A helyreállítás eredményeként a múlt egymásra rakódott rétegei, az épület építési periódusai, a legkorábbi rész, a késő középkori lakóépület pincéjének bemutatásával láthatóak lesznek. A terek lehetőséget kínálnak majd ásatási anyag bemutatására, és a késő középkori lakóépület pinceterének élményére is. A kör-

Widemann, Elias: Eszterházy Pál, rézmetszet

nyezet rendezése is elkezdődött, ennek csekély része, a kastély főkapuja és kerítés szakasza már elkészült. Ezt követően kerül sor a kolostorudvar és a bejárati tér rendezésére, amelynek terveit Török Péter kertépítő művész tervezi. A kivitelezési munkákat az eddigi partner végzi.

Minőség, pontosság és a határidők betartása: ez az elkövetkező munkák alapvető követelménye. A nagyszerű eredmények tovább gazdagítják a várat, Sárospatakot, a régiót, hozzájárulva a Világörökség megőrzéséhez.